

Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv, www.tiesibsargs.lv

ATZINUMS **pārbaudes lietā Nr. 2023-13-15H,27L** Rīgā

04.09.2023.

Nr. 6-6/26

Valsts valodas centrs
pasts@vvc.gov.lv

Zināšanai:
Latvijas Republikas Saeimas
Juridiskais birojs
Dina.Meistere@saeima.lv

Izglītības un zinātnes ministrija
pasts@izm.gov.lv

Izglītības kvalitātes valsts dienests
ikvd@ikvd.gov.lv

Valsts izglītības satura centrs
visc@visc.gov.lv

Tieslietu ministrija
pasts@tm.gov.lv

Par valsts valodas zināšanu pārbaudi pedagogiem

Tiesībsargs ir izskatījis pārbaudes lietu Nr. 2023-13-15H,27L par Valsts valodas centra un Valsts izglītības satura centra darbību, veicot valsts valodas zināšanu pārbaudi saistībā ar Izglītības likuma 48. panta septītā daļas normas piemērošanu.

Pārbaudes lieta ierosināta, pamatojoties uz 2023. gada 26. janvāra iesniegumu (reģistrācijas Nr. 103). Iesniegumā norādīts, ka Valsts valodas centra 2022. gada 15. decembrī sastādītajā pārbaudes aktā Nr. 068-2022/081 secināts, ka persona (turpmāk – Iesniedzēja), veicot vispārējās vidējās izglītības skolotāja amata pienākumus Ventspils 6. vidusskolā, nelieto valsts valodu normatīvajos aktos noteiktajā augstākā līmeņa 1. pakāpē (C1). Tādējādi secināts, ka iesniedzēja pārkāpusi Valsts valodas likuma 6. panta

pirmās daļas prasības. Iesniedzēja uzskata, ka pārbaudes akts būtiski skar tās tiesības uz nodarbinātību, jo atbilstoši Izglītības likuma 48. panta septītajai daļai, ja Valsts valodas centrs konstatē, ka pedagoga valsts valodas zināšanas neatbilst Ministru kabineta noteiktajam valsts valodas prasmes līmenim, kāds nepieciešams viņa profesionālo un amata pienākumu veikšanai, pedagogs tiek atstādināts no amata pienākumu pildīšanas līdz dienai, kad tiek nokārtota valsts valodas prasmes pārbaude tādā apjomā, kāds nepieciešams profesionālo un amata pienākumu veikšanai un ja pedagogs triju mēnešu laikā nav nokārtojis valsts valodas prasmes pārbaudi tādā apjomā, kāds nepieciešams profesionālo un amata pienākumu veikšanai, ar viņu tiek izbeigtas darba tiesiskās attiecības. Vienlaikus Iesniedzēja norādīja, ka viņai netika nodrošināta iespēja pieteikties valsts valodas zināšanu pārbaudei. Iesniegumā tiesībsargam lūgts izvērtēt tiesiskumu konkrētajā situācijā attiecībā uz labas pārvaldības principa un tiesību uz darbu iespējamu pārkāpumu.

Pārbaudes lietas ietvaros tiesībsargs vērsās Tieslietu ministrijā, Izglītības un zinātnes ministrijā, Valsts valodas centrā, kā arī pie Latvijas Republikas Saeimas Juridiskā biroja un Ventspils 6. vidusskolas vadības, lūdzot sniegt skaidrojumu saistībā ar iesniegumā norādītajiem apstākļiem un izveidojušos tiesisko situāciju. No valsts iestāžu sniegtajām atbildēm bija secināms, ka to skatījums un vērtējums saistībā ar jauno Izglītības likuma 48. panta septītā un astotās daļas normu piemērošanu ir atšķirīgs. Ņemot vērā minēto, pamatojoties uz Tiesībsarga likuma 24. panta piekto daļu, kurš paredz, ka, izskatot pārbaudes lietu, tiesībsargs noklausās pušu un citu personu paskaidrojumus, pieprasa speciālistu atzinumus, kā arī veicina izlīgumu starp strīda pusēm, tiesībsargs aicināja kompetentās valsts iestādes uz diskusiju, organizējot kopīgu tikšanos Tiesībsarga birojā.

Izvērtējot tiesībsarga rīcībā esošos dokumentus un informāciju, kas attiecas uz izskatāmo jautājumu, kopsakarā ar tiesisko regulējumu, tika konstatēts sekojošais.

Faktiskie un juridiskie apstākļi

[1.] Grozījumi Izglītības likuma 48. panta septītajā un astotajā daļā (turpmāk arī – grozījumi) tika pieņemti 2022. gada 29. septembrī, stājās spēkā 2022. gada 25. oktobrī, un minētās likuma normas ir spēkā šādā redakcijā:

“(7) Ja Valsts valodas centrs konstatē, ka pedagoga valsts valodas zināšanas neatbilst Ministru kabineta noteiktajam valsts valodas prasmes līmenim, kāds nepieciešams viņa profesionālo un amata pienākumu veikšanai, nekavējoties tiek izdarīts ieraksts Pedagogu reģistrā. Izglītības iestādes vadītājs nodrošina, ka attiecīgais pedagogs tiek atstādināts no amata pienākumu pildīšanas līdz dienai, kad tiek nokārtota valsts valodas prasmes pārbaude tādā apjomā, kāds nepieciešams profesionālo un amata pienākumu veikšanai. Ja pedagogs triju mēnešu laikā nav nokārtojis valsts valodas prasmes pārbaudi tādā apjomā, kāds nepieciešams profesionālo un amata pienākumu veikšanai, ar viņu tiek izbeigtas darba tiesiskās attiecības. Valsts valodas centra konstatējuma pārsūdzēšana neaptur tā darbību.

(8) Šā panta septītajā daļā minētais ieraksts Pedagogu reģistrā nekavējoties tiek dzēsts, ja tiek atcelts Valsts valodas centra konstatētais par nepietiekamu valsts valodas prasmes līmeni vai Valsts pārbaudījumu informācijas sistēmā tiek aktualizēta informācija par attiecīgā pedagoga valsts valodas prasmes pārbaudes nokārtošanu tādā apjomā, kāds nepieciešams profesionālo un amata pienākumu veikšanai.”

[2.] Pēc grozījumu Izglītības likuma 48. pantā spēkā stāšanās īsā laikā (3 mēnešos) Tiesībsarga birojā tika saņemti iesniegumi gan no vecākiem saistībā ar bažām par mācību procesa pilnvērtīgu nodrošināšanu pamatskolā, kad pēc Valsts valodas centra (turpmāk –

VVC) veiktās pārbaudes skolas vadība vienlaicīgi atstādināja piecus pedagogus, gan no Iesniedzējas, kuru skola vadība bija nolēmusi atstādināt, kaut vienlaikus atbildē tiesībsargam arī norādīja, ka tai nav šaubu par šī pedagoga valsts valodas zināšanu atbilstību prasītajam līmenim. Tas rosināja tiesībsargu tuvāk izpētīt jaunās normas piemērošanas praksi.

[3.] Iesniedzēja tiesībsargam norādīja, ka:

[3.1.] VVC 2022. gada 15. decembrī sastādīja pārbaudes aktu Nr. 068-2022/083 (turpmāk – VVC pārbaudes akts). Tajā konstatēts, ka iesniedzējas valodas lietojums, veicot vispārējās vidējās izglītības skolotājas amata pienākumus Ventspils 6. vidusskolā, neatbilst augstākā līmeņa 1. pakāpes (C1) apjomam, tādējādi viņa ir pārkāpusi Valsts valodas likuma 6. panta pirmās daļas prasības.

[3.2.] Papildus Iesniedzēja skaidroja, ka Izglītības likuma 48. panta septītajā daļā noteikto pienākumu pedagogam triju mēnešu laikā nokārtot valsts valodas prasmes pārbaudi tādā apjomā, kāds nepieciešams profesionālo un amata pienākumu veikšanai, viņai bijis objektīvi apgrūtināti izpildīt no viņas neatkarīgu apstākļu dēļ. Laikā līdz 2023. gada 16. janvārim vispār nebija iespējams reģistrēties šādai pārbaudei. Proti, 2023. gada 4. janvārī plkst. 16.05 viņa zvanījusi uz Valsts izglītības satura centru (turpmāk – VISC), lai noskaidrotu kā var pieteikties valsts valodas prasmes pārbaudei, tāpēc ka VISC mājaslapā¹ ir norādīts: “Reģistrācija uz valsts valodas prasmes pārbaudi uz laiku tiek pārtraukta. Par reģistrēšanās iespējām un laikiem informācija sekos pēc Ministru kabineta lēmuma. Publicēts: 19.10.2022. (un atjaunināts 12.01.2023.)”. VISC darbiniece paskaidrojusi, ka uz doto brīdi valsts valodas prasmes pārbaudei nav iespējams pieteikties, tas būs iespējams tikai no 2023. gada 15. janvāra. 16.01.2023.g. Iesniedzēja atkārtoti mēģināja pieteikties eksāmenam VISC, taču tas vēl joprojām nebija iespējams un telefoniski sazinoties ar VISC tika paskaidrots, ka tas nevar notikt, jo tiek gaidīti MK noteikumi.

[4.] Izglītības un zinātnes ministrija uz tiesībsarga jautājumiem par valsts valodas prasmes pārbaudes pieejamību un nodrošināšanu Iesniedzējai atbildes vēstulē (17.02.2023; Nr.6-1/51) skaidroja, ka reģistrācija tika pārtraukta, jo 2022. gada 21. novembrī VISC konstatēja, ka valsts valodas prasmes pārbaudes, kuru norises laiki saplānoti līdz pat 2022. gada 30. decembrim, attiecīgās grupas ir aizpildītas. VISC 2022. gada decembrī nodrošināja valsts valodas prasmes pārbaudes visas darba dienas, izņemot 30. decembri, papildus organizējot pārbaudes arī divās decembra mēneša sestdienās (10. un 17. decembrī). Kopumā pārbaudes novembrī un decembrī tika nodrošinātas 2199 personām, tai skaitā 520 ukraiņiem un aptuveni 800 Nodarbinātības valsts aģentūrā reģistrētajiem bezdarbniekiem un darba meklētājiem. Ņemot vērā VISC kapacitāti, valsts valodas prasmes pārbaudes regulāri tiek nodrošinātas vidēji 300-400 cilvēkiem mēnesī. Saistībā ar grozījumiem Imigrācijas likumā, (spēkā stājās 2022. gada 24. septembrī), kuru pārejas noteikumu 58. punkts paredz, ka Krievijas Federācijas pilsoņiem līdz 2023. gada 1. septembrim jānokārto pārbaude vismaz A2 līmenī, sākot jau ar 2022. gada oktobri, strauji palielinājās pārbaudes pretendentu kārtotāju skaits.

Valsts valodas prasmes pārbaudes 2023. gada janvārī netika organizētas vairāku tiesisku un tehnisku apsvērumu dēļ:

[4.1.] 2023. gada 1. janvārī stājās spēkā Ministru kabineta 2022. gada 8. marta noteikumi Nr. 157 “Noteikumi par valsts valodas zināšanu apjomu, valsts valodas prasmes pārbaudes kārtību un valsts nodevu par valsts valodas prasmes pārbaudi” (turpmāk –

¹ <https://www.visc.gov.lv/lv/registresanas-parbaudei> (skatīts: 31.01.2023)

Noteikumi Nr. 157), kas paredz pārbaudes nodrošināšanu, izmantojot Valsts pārbaudījumu informācijas sistēmu (turpmāk – informācijas sistēma) atbilstoši tās normatīvajam regulējumam.

[4.2.] informācijas sistēmas testēšanas laikā tika secināts, kas informācijas sistēmas funkcionalitāti 2023. gadā vēl nevarēs izmantot pilnīgi un attiecīgi ir nepieciešams veikt grozījumus Noteikumos Nr. 157.

[4.3.] ņemot vērā Krievijas Federācijas pilsoņu lielo skaitu (ap 18 000), bija nepieciešams šīs grupas pārstāvjiem noteikt atsevišķu kārtību valsts valodas prasmes pārbaudei kārtīšanai, attiecīgi izstrādājot nepieciešamos grozījumus Noteikumos Nr. 157. Lai Krievijas Federācijas pilsoņu lielā skaita dēļ netiktu kavēta valsts valodas prasmes pārbaude nodrošināšana citiem pārbaudes kārtotājiem un kā arī kavēt viņu tiesības noteikto iespēju realizāciju, pārbaudes procesu kopumā varēja atsākt tikai tad, ka Noteikumu Nr. 157 grozījumi tika pieņemti.² Noteikumu Nr. 157 grozījumi tika pieņemti 2023. gada 24. janvārī, savukārt stājās spēkā 2023. gada 1. februārī. 2023. gada 1. februārī bez kavēšanās tika atsākta personu reģistrācija pārbaudēm.

[4.4.] Noteikumos Nr. 157 bija jāveic grozījumi, ņemot vērā grozījumus Izglītības likumā, kas stājās spēkā 2022. gada 15. oktobrī. Noteikumos Nr. 157 bija noteikts, ka valsts valodas prasmes pārbaudi nekārto persona, kura ieguvusi pamata, vidējo vai augstāko izglītību akreditētās programmās latviešu valodā, ko apliecina attiecīgs dokuments (piemēram, diploms, sertifikāts, atestāts, izziņa no attiecīgās mācību iestādes). Izglītības likuma 30. un 48. pants attiecas uz visiem izglītības iestāžu vadītājiem un pedagogiem. Tādēļ atbilstoši Izglītības likuma grozījumiem bija nepieciešams papildināt un precizēt Noteikumu Nr. 157 7.1. apakšpunktu, lai nodrošinātu vienveidīgu un skaidru tiesību normu piemērošanu un lai tiesību normā noteiktajām personām būtu skaidrs viņām uzliktais pienākums kārtot valsts valodas pārbaudi, neraugoties uz izglītības ieguves valodu.

[4.5.] VISC 2023. gada 2. februārī saņēma Iesniedzējas iesniegumu, un informēja, viņu, ka valsts valodas prasmes pārbaude notiks 2023. gada 2. martā Ventspilī un ka atbilstoši Noteikumu Nr. 157 51. punktam lēmums par pārbaudes rezultātu tiks paziņots septiņu darbdienu laikā pēc pārbaudes kārtīšanas.

[5.] Ventspils 6. vidusskolas vadība, atbildot uz Tiesībsarga biroja informācijas pieprasījumu (06.02.2023, Nr.1-9/21e), norādīja, ka, “pamatojoties uz Valsts valodas centra 2022. gada 15. decembrī sastādīto pārbaudes aktu Nr.068-2022/083, kurā konstatēts, ka veicot vispārējās vidējās izglītības skolotājas amata pienākumus, Ventspils 6. vidusskolā [Iesniedzēja] nelieto valsts valodu normatīvajos aktos noteiktajā augstākā līmeņa 1. pakāpē (C1), tika gatavots rīkojums par [Iesniedzējas] atstādināšanu no amatu pienākumu veikšanas”. Vienlaikus, atbildot uz jautājumu, vai skola ir piedāvājusi skolotājiem iespēju pilnveidot valsts valodas zināšanas, skolas vadība norādīja, ka “[Iesniedzējai] nepastāv nepieciešamība pilnveidot savas valsts valodas zināšanas, lai sekmīgi nokārtotu valsts valodas zināšanas eksāmenu un iegūtu valsts valodas prasmes augstākā līmeņa 1. pakāpi (C1). [Iesniedzēja] par pedagogu strādā 32 gadus, ikdienā lieto valsts valodu, spēj brīvi sarunāties, pietiekami izvērsti izteikt un pamatot savu viedokli par dažādām tēmām, bez grūtībām uztver un saprot dabiskā un raitā tempā runātus atšķirīgas struktūras tekstus par dažādām tēmām.”

² Ministru kabineta 24.01.2023 noteikumi Nr.36, Grozījumi Ministru kabineta 2022. gada 8. marta noteikumos Nr. 157 "Noteikumi par valsts valodas zināšanu apjomu un valsts valodas prasmes pārbaudes kārtību" Ministru kabineta 24.01.2023. noteikumi Nr. 36, Stājas spēkā 01.02.2023.

[5.1.] Uz tiesībsarga papildus uzdotajiem jautājumiem Ventspils 6. vidusskolas vadība skaidroja, ka VVC par 2022. gada 15. decembrī veiktās pārbaudes rezultātiem skolas vadībai paziņoja atsūtot uz skolas e-pasta adresi elektroniski parakstītu dokumentu - pārbaudes aktu, kas datēts 2022. gada 15. decembrī, Nr. 068-2022/083. Šajā paziņojumā nebija norāde, kādai rīcībai saskaņā ar normatīvajiem aktiem būtu jāseko no skolas vadības kā darba devēja attiecīgajā tiesiskajā situācijā.

[5.2.] Vienlaikus Ventspils 6. vidusskolas vadība informēja, ka Iesniedzējai ir izdevies likumā noteiktajā termiņā nokārtot valsts valodas prasmes pārbaudi, un viņa ir atgriezusies darbā.³

[6.] Lai noskaidrotu VVC lomu grozījumu Izglītības likumā piemērošanā, tiesībsargs pārbaudes lietas ietvaros vērsās ar precizējošiem jautājumiem gan pie VVC kā kompetentās Valsts valodas likuma ievērošanu uzraugošās institūcijas, gan pie Tieslietu ministrijas un Saeimas Juridiskā biroja, kurām lūdza to kompetences ietvaros sniegt skaidrojumu par attiecīgo grozījumu normu piemērošanu. No valsts iestāžu sniegtajām atbildēm uz tiesībsarga uzdotajiem jautājumiem izriet sekojošais:

[6.1.] VVC jautājumā par centra kompetenci tiesībsargam skaidroja, ka:

“Atbilstoši Valsts valodas likuma 26. panta pirmajai daļai šā likuma ievērošanu Latvijas Republikā pārrauga centrs. Saskaņā ar MK noteikumu Nr. 550 4.1. apakšpunktu, lai izpildītu šo noteikumu 3. punktā minētās funkcijas, centrs pārrauga Valsts valodas likuma un citu ar valsts valodas lietošanu saistīto normatīvo aktu izpildi. Minētās tiesību normas nenoteic kārtību, kādā īstenojama normatīvo aktu ievērošanas uzraudzība un kontrole valsts valodas lietošanas jomā. Tādējādi centra pārbaudes veikšanai nav noteikti ierobežojumi. Ņemot vērā to, ka Valsts valodas likumā noteiktais pienākums lietot valsts valodu ir saistāms ar profesionālo un amata pienākumu veikšanu, kā arī ievērojot apstākli, ka lielākajai daļai dažādās profesijās nodarbināto profesionālo un amata pienākumu veikšana ir saistīta ar valodas lietošanu mutvārdos, centra amatpersonas pārbaudāmo personu valsts valodas lietojumu izvērtē brīvā sarunā, uzdodot ar personu profesionālajiem un amata pienākumiem saistītus jautājumus.

Vienlaikus norādāms, ka nereti tiek jaukta centra kompetence un Valsts izglītības satura centra kompetence. Valsts izglītības satura centrs nodrošina valsts valodas prasmes pārbaudi profesionālo un amata pienākumu veikšanai, pastāvīgās uzturēšanās atļaujas saņemšanai un Eiropas Savienības pastāvīgā iedzīvotāja statusa iegūšanai.⁴ Valsts izglītības satura centrs novērtē personas valsts valodas prasmi konkrētā līmenī (pārbaudes norise reglamentēta MK noteikumos Nr. 157). Būtiski uzsvērt, ka centrs nenosaka, kādā līmenī persona lieto valsts valodu, bet gan vērtē, vai personas valsts valodas lietojums atbilst normatīvajos aktos noteiktajām prasībām. Tādējādi abu iestāžu funkcijas netiek dublētas.”⁵

Papildus VVC norādīja, ka centrs, uzraugot normatīvo aktu ievērošanu valsts valodas lietošanas jomā, nepiemēro Izglītības likuma 48. panta septīto daļu. Saskaņā ar Izglītības likuma 20. panta pirmo daļu šā likuma, Vispārējās izglītības likuma, Profesionālās izglītības likuma, Augstskolu likuma un citu ar izglītību saistīto normatīvo aktu ievērošanu kontrolē Izglītības kvalitātes valsts dienests.⁶

Jautājumā, vai attiecīgie VVC veiktās pārbaudes ietvaros izdotie pārbaudes akti ir administratīvie akti vai arī administratīvā pārkāpuma procesā pieņemti lēmumi, VVC

³ VVC vēstule tiesībsargam (17.05.2023, Nr.1-9/64e);

⁴ Ministru kabineta 2009. gada 30. jūnija noteikumu Nr. 682 "Valsts izglītības satura centra nolikums" 2.10. apakšpunkts;

⁵ VVC vēstule tiesībsargam (17.05.2023, Nr.1-9/64e);

⁶ VVC vēstule tiesībsargam (17.05.2023, Nr.1-9/64e);

norādīja, ka VVC Valodas kontroles departamenta amatpersonas pārbaudes aktā pedagoga valsts valodas lietojuma pārbaudes gadījumā tiek nostiprinātas ziņas par faktiem, kuras amatpersona ir guvusi, īstenojot kontroles un uzraudzības funkcijas. Šāds pārbaudes akts – dokuments, kas satur ziņas par faktiem, – līdztekus valsts valodas lietojuma pārbaudes elektroniskam audio vai videoierakstam atbilstoši Administratīvās atbildības likuma 95. panta 5. punktam ir pierādīšanas līdzeklis administratīvā pārkāpuma procesā. Saskaņā ar Administratīvās atbildības likuma 89. panta pirmo daļu pierādīšanas pienākums administratīvā pārkāpuma procesā ir amatpersonai. Tas faktiski nozīmē, ka tieši uz amatpersonu gulstas visu pierādīšanas priekšmetā ietilpstošo faktu t. s. galīgais pierādīšanas pienākums. Centra ieskatā ziņu par faktiem (t. sk. pārbaudes akta), kas norāda uz personas izdarītu administratīvo pārkāpumu, par kuru ir vai tiks ierosināts administratīvā pārkāpuma process, nodošana izvērtēšanai ar vēstules vai ieraksta Pedagogu reģistrā starpniecību šīs personas darba devējam nenorāda uz šāda dokumenta vai rīcības atbilstību administratīvā akta pazīmēm. Ņemot vērā, ka centra Valodas kontroles departamenta amatpersonas pārbaudes akts ir pierādīšanas līdzeklis administratīvā pārkāpuma procesā, tajā ietvertu ziņu ticamība, attiecināmība un pieļaujamība vērtējama konkrēta administratīvā pārkāpuma procesa ietvaros.⁷

Saistībā ar Izglītības likuma 48. panta septītās daļas pirmajā teikumā centram noteikto pienākumu izdarīt ierakstu Pedagogu reģistrā centrs paskaidro, ka “atbilstoši Izglītības likuma pārejas noteikumu 108. punktam šā likuma 48. panta septītajā un astotajā daļā minētos ierakstus Pedagogu reģistrā sāk izdarīt no 2023. gada 1. janvāra. Līdz 2022. gada 31. decembrim centrs par šā likuma 48. panta septītajā daļā minēto konstatējumu nekavējoties informē attiecīgi izglītības iestādes vadītāju. Grozījumi Ministru kabineta 2019. gada 25. jūnija noteikumos Nr. 276 "Valsts izglītības informācijas sistēmas noteikumi", ar kuriem centram noteiktas tiesības ievadīt un aktualizēt informāciju Pedagogu reģistrā⁸ pieņemti 2023. gada 28. martā, savukārt pieeja Pedagoga reģistram centra amatpersonām piešķirta 2023. gada 28. aprīlī. Tādējādi no 2023. gada 1. janvāra līdz pat 2023. gada 28. aprīlim centra amatpersonām nebija iespēju izdarīt ierakstu Pedagogu reģistrā. Līdz ar to informāciju par pedagoga valsts valodas zināšanu neatbilstību Ministru kabineta noteiktajam valsts valodas prasmes līmenim, kāds nepieciešams viņa profesionālo un amata pienākumu veikšanai, centra amatpersona paziņoja attiecīgi izglītības iestādes vadītājam, sagatavojot un paziņojot pārbaudes aktu.

Saskaņā ar centra Valodas kontroles departamenta izstrādāto pārbaudāmo personu valsts valodas lietojuma pārbaudžu metodiku, ja centra amatpersona konstatē, ka pedagoga valsts valodas lietojums neatbilst MK noteikumos Nr. 157 noteiktajam valsts valodas zināšanu un prasmju apjomam (līmenim un pakāpei), tā informē par to izglītības iestādes vadītāju, sastādot un paziņojot pārbaudes aktu. Šāda centra prakse pastāvēja, pirms stājās spēkā 2022. gada 29. septembra likums "Grozījumi Izglītības likumā" (turpmāk – grozījumi). Arī pēc grozījumu stāšanās spēkā 2022. gada 25. oktobrī centrs savu praksi nemainīja. Centra amatpersona pārbaudes aktā, kuru paziņo iestādes vadītājam, norāda pārbaudes gaitā konstatēto, proti, vai pārbaudīto pedagoga valsts valodas lietojums atbilst vai neatbilst Ministru kabineta noteikumos noteiktajam valsts valodas zināšanu un prasmju apjomam. Centra ieskatā, šādam pārbaudes aktam ir informatīvs raksturs. Tomēr gadījumā, ja centra amatpersona konstatē, ka pedagoga valsts valodas lietojums neatbilst MK noteikumos Nr. 157 noteiktajam valsts valodas zināšanu un prasmju apjomam, atbilstoši Izglītības likuma 48. panta septītās daļas otrajam teikumam kopsakarā ar pārejas

⁷ VVC vēstule tiesībsargam (15.02.2023; Nr.1-4.2/29);

⁸ Ministru kabineta 2019. gada 25. jūnija noteikumu Nr. 276 "Valsts izglītības informācijas sistēmas noteikumi" 29.¹ punkts.

noteikumu 108. punktu ar pārbaudes akta paziņošanu iestādes vadītājam tiek noteikts publiski tiesisks pienākums rīkoties, proti, tas rada šā akta adresātam tiesiskas sekas pienākuma veidā. Tādējādi šāda centra amatpersonas sagatavotā pārbaudes akta tiesiskā daba varētu atbilst administratīvā akta pazīmēm. Vienlaikus norādāms, ka pārbaudes aktā netiek papildus norādīts termiņš, kādā centra amatpersonas konstatētais pārkāpums jānovērš, vai iestādes vadītāja turpmākā rīcība saistībā ar Izglītības likuma 48. panta septītās daļas otrajā un trešajā teikumā norādīto pienākumu par pedagoga atstādināšanu un darba tiesisko attiecību izbeigšanu.”⁹

[6.2.] Tieslietu ministrija, savukārt, vēstulē tiesībsargam (20.02.2023; Nr.1-17/551) norādīja sekojošo: “Attiecībā uz to, vai attiecīgie Centra izdotie pārbaudes akti ir administratīvie akti, vai arī administratīvā pārkāpuma procesā pieņemti lēmumi norādām, ka Administratīvā procesa likuma (turpmāk – APL) 1. panta trešā daļa noteic, ka administratīvais akts ir uz āru vērsts tiesību akts, ko iestāde izdod publisko tiesību jomā attiecībā uz individuāli noteiktu personu vai personām, nodibinot, grozot, konstatējot vai izbeidzot konkrētas tiesiskās attiecības vai konstatējot faktisko situāciju. Paskaidrojam, ka, lai tiesību aktu atzītu par administratīvo aktu, tam jāatbilst visām APL 1. panta trešajā daļā minētajām pazīmēm. Vienlaikus APL 1. panta trešajā daļā sniegts izsmeltošs tādu tiesību aktu uzskaitījums, kas nav administratīvie akti, to vidū arī lēmums, kas pieņemts administratīvā pārkāpuma procesā. Vēršam uzmanību, ka viena no būtiskākajām administratīvā akta pazīmēm ir tā galīgā noregulējuma raksturs, proti, par administratīvo aktu atzīstams tāds lēmums, kas rada tiesiskas sekas – tāds lēmums, kas pats par sevi rada tiesiskas sekas, nevis ir viens no lēmumiem ceļā uz tiesiskās sekas radošu lēmumu (sk. Briede J. Administratīvā procesa pamatnoteikumi. Administratīvā procesa likuma komentāri. A un B daļa. Tiesu namu aģentūra, 2013. 38. lpp.).

Tieslietu ministrijas rīcībā nav informācijas par to, uz kādu normatīvo aktu pamata izdoti vēstulē minētie pārbaudes akti. Paskaidrojam, ka, ja pārbaudes akti izdoti, pamatojoties uz Izglītības likuma 48. panta septīto daļu, tie ir administratīvie akti, jo likumdevējs ir paredzējis, ka Centra konstatējums ir pārsūdzams. Papildus informējam, ka atbilstoši APL 79. panta pirmajai daļai administratīvo aktu var apstrīdēt viena mēneša laikā no tā spēkā stāšanās dienas, bet, ja rakstveidā izdotajā administratīvajā aktā nav norādes, kur un kādā termiņā to var apstrīdēt, – viena gada laikā no tā spēkā stāšanās dienas. Līdzīga satura norma attiecībā uz pārsūdzību ir ietverta APL 188. panta trešajā daļā.

Attiecībā uz to, kāpēc Centra pārbaudes aktos netiek norādīta Centra konstatējuma apstrīdēšanas un pārsūdzēšanas kārtība, atkārtoti norādām, ka Tieslietu ministrijas rīcībā nav informācijas par to, uz kādu normatīvo aktu pamata izdoti vēstulē minētie pārbaudes akti. Paskaidrojam, ka, ja pārbaudes akti izdoti, pamatojoties uz Izglītības likuma 48. panta septīto daļu, tad tie ir administratīvie akti, jo likumdevējs ir paredzējis, ka Centra konstatējums ir pārsūdzams.”

[6.3.] Latvijas Republikas Saeimas Juridiskais birojs, atbildot uz jautājumu par VVC kompetenci (14.03.2023; Nr.142.13/1-4-14/23), norādīja:

“Saistībā ar grozījumiem jāsecina, ka atkarībā no praksē konstatētajām situācijām Valsts valodas centrs valsts valodas prasmes un valsts valodas lietošanas uzraudzības ietvaros ir tiesīgs pieņemt divus atšķirīgus lēmumus valsts valodas neprasmes vai nelietošanas gadījumā. Pirmkārt, ja Valsts valodas centrs konstatē, ka pedagogs neprot valsts valodu C līmeņa 1. pakāpē (līdz ar to nav spējīgs valsts valodu lietot), tas izdod administratīvo aktu, no kura izriet sekas attiecībā uz pedagoga nodarbinātību (pedagogam

⁹ VVC vēstule tiesībsargam (17.05.2023, Nr.1-9/64e);

uz laiku tiek liegtas tiesības piedalīties izglītības programmas īstenošanā). Otrkārt, Valsts valodas centrs, ievērojot administratīvā pārkāpuma procesa noteikumus un konstatējot pārkāpuma faktu, pieņem lēmumu par administratīvā soda piemērošanu pedagogam par valsts valodas nelietošanu atbilstoši likuma prasībām (arī tādā gadījumā, ja pedagogs prot un ir spējīgs lietot valsts valodu C līmeņa 1. pakāpē, bet kaut kādu iemeslu dēļ to nav lietojis).”

Atbildot uz jautājumu, vai attiecīgie Valsts valodas centra izdotie pārbaudes akti ir administratīvie akti vai arī tie ir administratīvā pārkāpuma procesā pieņemti lēmumi, LR Saeimas Juridiskais birojs sniedz šādu skaidrojumu:

“Izglītības likuma 48. panta septītajā daļā minētais Valsts valodas centra konstatējums ir lēmums, ko iestāde (Valsts valodas centrs) izdod publisko tiesību jomā attiecībā uz individuāli noteiktu personu (pedagogu), konstatējot faktisko situāciju (pedagoga valsts valodas prasme neatbilst pedagoga darbam nepieciešamam līmenim) –, un šis konstatējums rada tiesiskas sekas ārpus iestādes ietvariem.

Līdz ar to, secināms, ka šis lēmums atbilst visām Administratīvā procesa likuma 1. panta trešajā daļā ietvertajām administratīvā akta pazīmēm. Izglītības likuma 48. panta septītajā daļā noteikts arī tas, ka Valsts valodas centra konstatējuma pārsūdzēšana neaptur tā darbību, bet panta astotajā daļā ietverts noteikums par ieraksta dzēšanu Pedagogu reģistrā tādā gadījumā, ja Valsts valodas centra amatpersonas pieņemtais lēmums tiek atcelts. Arī šī likumā ietvertā pārsūdzēšanas iespēja apliecina grozījumu izstrādes laikā secināto, ka likuma 48. panta septītajā daļā minētais konstatējums ir administratīvs akts.”

Papildus Saeimas Juridiskais birojs ir izteica viedokli, ka atsevišķos gadījumos pedagoga atstādināšana no amata var izrādīties nesamērīga pat, ja viņam būtu piemērojams administratīvais sods par valsts valodas nelietošanu. Proti, “[..], par valsts valodas nelietošanu tādā apjomā, kāds nepieciešams profesionālo un amata pienākumu veikšanai, piemēro administratīvo sodu (Administratīvo sodu likuma par pārkāpumiem pārvaldes, sabiedriskās kārtības un valsts valodas lietošanas jomā 19. pants). Lai Valsts valodas centrs varētu uzsākt administratīvā pārkāpuma procesu, tā rīcībā jābūt ziņām, ka pedagogs, veicot savus pedagoga pienākumus, konkrētā situācijā nav lietojis valsts valodu vai lietojis to nepietiekamā apjomā. Šādos gadījumos personas valodas prasmei nav būtiskas nozīmes – pedagogs varbūt prot valsts valodu C līmeņa 1. pakāpē un ir spējīgs to lietot, bet nav lietojis, darba pienākumus pildot. Tādēļ Valsts valodas centra lēmums par administratīvā soda piemērošanu ne vienmēr liecinās par valsts valodas neprasmī, un personas atstādināšana no amata šādā gadījumā var izrādīties nesamērīga gan attiecībā pret pedagogu, gan izglītojamo.”

[7.] Ievērojot, ka iestāžu sniegtajos skaidrojumos jautājumā par grozījumu Izglītības likumā piemērošanu praksē tika konstatētas būtiskas viedokļu atšķirības, lai veicinātu vispusīgu un ātrāku jautājuma izskatīšanu, tiesībsargs aicināja visas iesaistītās institūcijas uz klātienes diskusiju. Diskusijā bez Tiesībsarga biroja pārstāvjiem piedalījās arī pārstāvji no Saeimas juridiskā biroja, Tieslietu ministrijas, Valsts valodas centra, Izglītības un zinātnes ministrijas, Valsts izglītības satura centra un Izglītības kvalitātes valsts dienesta.¹⁰ Tiesībsarga biroja pārstāvji, atklājot diskusiju, vērsa uzmanību, ka tomēr saskata, ka VVC ar grozījumiem Izglītības likumā ir noteikta loma likuma piemērošanā, un ka VVC potenciāli paralēli darbojas gan administratīvā procesa ietvaros, gan administratīvā pārkāpuma lietvedības ietvaros.

¹⁰ 12.06.2023 Starpinstitūciju sanāksmes protokols.

[7.1.] Diskusijas gaitā VVC iepazīstināja ar inspektoru līdzšinējo darbību, veicot pārbaudes saistībā ar valsts valodas lietošanu, paskaidroja, ka tā vienmēr ir bijusi darbība tikai administratīvā pārkāpuma lietvedības ietvaros un ka iestāde pieņēmusi lēmumu savu praksi no 2023. gada 1. jūnija mainīt. Proti, ņemot vērā grozījumus un pieeju Pedagogu reģistram, VVC turpmāk informāciju par pedagoga valsts valodas lietojuma atbilstību normatīvo aktu prasībām paziņos informatīvā vēstulē pēc tam, kad pieņemts lēmums par soda piemērošanu un tas paziņots attiecīgajam pedagogam. Savukārt iestādes vadītāja pienākums atstādināt attiecīgo pedagogu izrietēs no Izglītības likuma 48. panta septītās daļas otrā teikuma un Pedagoģa reģistrā veiktā ieraksta, nevis no centra sniegtās informācijas.

[7.2.] Saeimas Juridiskā biroja pārstāvis vērsa uzmanību uz to, ka sākotnēji tad, kad likumprojekts tika iesniegts, ar šiem grozījumiem, tajā patiešām bija paredzēts, ka izglītības iestādes pedagogs, ja tiek sodīts par administratīvo pārkāpumu valodas lietošanas jomā, piemēram, par valodas nelietošanu stundā, administratīvā pārkāpuma soda uzlikšanas gadījumā par to ziņo skolai un skolas pienākums ir atbrīvot šādu pedagogu no darba. Juridiskais birojs pret šo ieceri iebilda, jo uzskatīja šo ierobežojumu par pārlietu nesamērīgu. Iebilde bija balstīta, ka izglītības iestādes vadītājam ne tik svarīgs ir viena fakta konstatējums, vai lietoju/nelietoju valsts valodu, bet vai pedagogs zina un prot valodu, un vai lieto, vai nedara to. Un tas ir tas, kas likumā ir ierakstīts jau kopš likuma spēkā stāšanās, tas nav nekas jauns, jo par pedagogu drīkst strādāt persona, kura prot un lieto valsts valodu tur, kur tai ir šī valoda jālieto. Tādejādi normu izstrādes procesā Juridiskais birojs lika uzsvāru un aicināja to darīt arī komisiju, ka sekas iestājas pedagogam nevis tāpēc, ka viņš nav lietojis, bet tāpēc, ka nezina valodu. Līdz ar to akcents VVC darbībai pārgāja ne tik daudz uz to, vai pedagogs ir lietojis valodu, bet vai prot un vai zina, un vai tādā sakarā lieto. Un te ir tā atšķirība. Līdz ar to tas vairs nav administratīvā pārkāpuma fakts, kas ir Izglītības likuma kontekstā jākonstatē VVC, bet gan vairāk tas, lai konstatētu, vai prot, vai neprot izglītības iestādes vadītājs vai pedagogs šo valodu. Un šis fakta konstatējums jau ir uztverams kā administratīvs akts, administratīvā procesa ietvaros, nevis fakts par administratīvā pārkāpuma soda piemērošanu. Un tā šajā aktā visas nepieciešamās lietas ir jākonstatē VVC.

[7.3.] Arī Izglītības kvalitātes valsts dienesta (turpmāk – IKVD) vadītāja uzsvēra, ka ir jānodala divas lietas. “Viena lieta attiecas uz to, vai pedagogs zina valodu augstākajā pakāpē un šī norma ir jau ļoti, ļoti sena, un tad runa nav par lietojumu. Runa ir par to, ka pedagogs neprot valsts valodu, tas ir tas, ko pārbauda VVC, proti, to vai pedagogs zina valodu augstākajā pakāpē kā tas ir noteikts. Savukārt otrs gadījums jāizdala, kad pedagogs prot valsts valodu, bet viņš stundā šo valodu nelieto, un tie ir gadījumi, kur VVC atbilstoši kompetencei nedara neko, tā ir IKVD kompetence. Dienests konstatē, ka mācību process netiek īstenots atbilstoši izglītības jomu reglamentējošiem normatīvajiem aktiem. Mēs ejam stundā, vērojam stundu un redzam, ka pedagogs nelieto valsts valodu tādā apjomā, kādā šobrīd viņam Izglītības likums nosaka. Tādos gadījumos, ja mēs redzam, ka pedagogs nelieto šo valodu, mēs bieži vien rakstam lūgumu VVC pārbaudīt, vai viņš vispār prot, vai neprot šo valsts valodu. Reizēm ir gadījumi, kad VVC atraksta, ka prot, ka viņam ir šī valodas prasme atbilstošā līmenī. Tālāk mēs atbilstoši kompetencei rīkojamies, vai nu rosinām lietvedību, vai kā citādi. Tie ir tie 2 gadījumi.”

[7.4.] Papildinot sacīto, Saeimas Juridiskā biroja pārstāvis norādīja, ka Izglītības likuma grozījumi ir par situāciju, kad pedagogs neprot valsts valodu, tātad - kas ir VVC kompetencē. Tur likumdevēja doma bija, ka tiklīdz tiek konstatēts, ka pedagogs neprot, no nākamās dienas jau viņš tiek atstādināts. Viņš nedrīkst strādāt nevienu dienu. Viņš neprot

valodu. Tā būtu bērna tiesību un interešu pārkāpšana, ja bērnam vēl mēnesi (vai tik ilgi, kamēr tiek uzlikt sods, vai notiek administratīvā lietvedība) ir jāklausa mācību stundas ne valsts valodā. Un tāpēc likumā arī ir vārdi - "konstatē", nevis "soda" un ir vārdi "nekavējoties tiek izdarīts ieraksts pedagogu reģistrā".

[7.5.] Vairums dalībnieku, kuri izteica savu viedokli diskusijā, bija vienprātis, ka saskata, ka pamats ieraksta izdarīšanai Pedagogu reģistrā saskaņā ar grozījumiem būtu konstatējošs administratīvs akts, kas izdots administratīvā procesa ietvaros.

[7.6.] Tieslietu ministrijas pārstāvis vērsa uzmanību uz to, ka lasot grozījumu tekstu, ka "konstatē un nekavējoties tiek izdarīts ieraksts pedagogu reģistrā", varētu būt arī domāts, ka tas notiek kā faktiskā rīcība. Uz šo iebildi Juridiskā biroja pārstāvis atkārtoti vērsa uzmanību, ka normas izstrādes gaitā tika nostiprināta doma, ka "šeit ir administratīvais process, lai cilvēks varētu apstrīdēt šo aktu un pēc tam arī pārsūdzēt, ja vajag. Viņam, protams, nepieciešams to aktu redzēt taustāmā veidā un tas ir tas konstatējums. Tur nav ierakstīts vārds vārdā "izdod administratīvo aktu", jo vispirms viņam ir jākonstatē."

[7.7.] Tiesībsarga biroja pārstāvji pauda nostāju, ka viennozīmīgi piekrīt tam, ka izglītības kvalitātei ārkārtīgi svarīgi ir, ka pedagogs tiek atstādināts uzreiz, bet tāpat paliek pie administratīvā procesa. Kā citādi cilvēks lai noskaidro iestādes pamatojumu, kā viņš to var apstrīdēt, jo tas galu galā var rezultēties viņa darba tiesisko attiecību izbeigšanā. Tāpēc birojs arī pieturas pie viedokļa, ka grozījumu normas saturs paredz administratīvo procesu un administratīvo lēmumu, ko tad attiecīgi kā likumā paredzēts viņš var apstrīdēt.

[7.8.] Tieslietu ministrijas pārstāvis vēlējās noskaidrot, kādēļ pedagogi ir izņēmuma kārtā, jo VVC konstatējums var skart arī citu profesiju pārstāvjus? Ņemot vērā, ka atbilstoši Administratīvo sodu likumam darba devēju var sodīt par darba līguma noslēgšanu ar tādu personu, kuras valsts valodas lietojums neatbilst normatīvo aktu prasībām. Atbildot uz šo jautājumu, Juridiskā biroja pārstāvis paskaidroja, ka likumdošanas procesa ietvaros deputāti un arī visi klātesošie nonāca pie vienota secinājuma, ka sabiedrības interese nav atbrīvot pedagogu. Interese ir, lai viņš paliek skolā un strādā. Saeimas komisija uzskatīja par samērīgāku tieši to veidu un līdzekli, kā likt viņam mācīties, ļaut viņam turpināt pildīt savu pienākumu, nevis šķirties no viņa, vēlreiz uzsverot, ka tas bija bērnu interesēs. Un tādēļ nevarētu teikt, ka var nolikt uz vienas kārts jebkuru citu amatu ārpus izglītības iestādēm un teikt, ka tās ir līdzvērtīgas situācijas. Ir atšķirības. Galu galā tā ir likumdevēja tiesībpolitiska izšķiršanās, kuras profesijas viņš izšķir kā būtiskas un kuras ir sekundāras.

[7.9.] Diskusijas nobeigumā tika pārspriesta aktuālā situācija saistībā ar valsts valodas prasmes pārbaudes pieejamību pedagogiem, gadījumos, kad viņiem tāda nepieciešama. VISC pārstāvis paskaidroja, ka uz doto brīdi centrs valodas pārbaudes tieši C1 līmenim organizē vienu reizi mēnesī, bet tas vairāk ir atkarīgs no pieprasījuma. Ja nāk vairāk iesniegumi un ir nepieciešamība organizēt grupas biežāk, tad arī tas tiek attiecīgi nodrošināts, vai arī konkrēto personu ieliekot kādā citā grupā un nodrošinot viņai iespēju kārtot pārbaudi C1 līmenī.

Attiecībā uz Iesniedzējas norādīto situāciju VISC pārstāvis skaidroja, ka tāda bija izveidojusies situācija, kad vienlaikus tika izstrādāti grozījumi MK noteikumos¹¹ un bija šajā janvāra periodā pārtraukums. Fakta konstatācija bija 15.decembrī un reģistrācija pēc šī datuma uz laiku tika pārtraukta sakarā ar lielo KF pilsoņu pieteikumu skaitu reģistrācijai. Sākot ar 1.februāri reģistrēšanās tika atjaunota un personai arī tika nodrošināta pārbaude. Iesniedzēja paspēja 3 mēnešos nokārtot pārbaudi. Bija izveidojusies tāda situācija, ka VISC

¹¹ Ministru kabineta 2022. gada 8. marta noteikumi Nr. 157 "Noteikumi par valsts valodas zināšanu apjomu, valsts valodas prasmes pārbaudes kārtību un valsts nodevu par valsts valodas prasmes pārbaudi"

bija pārmaiņu procesā saistībā ar pārbaudi. Šobrīd iestāde ir nostiprinājusi sava darba kapacitāti un mēneša ietvaros vajadzētu būt nodrošinātai iespējai pārbaudi veikt. Katrā ziņā no izglītības iestādēm nav saņemtas sūdzības, ka kādam pedagogam nebūtu kaut kas nodrošināts. Ja VISC saņemtu šādu signālus, tad apsvērtu arī iespēju pedagogiem nodrošināt pārbaudi prioritārā kārtā.

Tiesībsarga vērtējums

Saskaņā ar Tiesībsarga likuma 11. panta 1., 3. un 4. punktu tiesībsarga kompetencē ir veicināt privātpersonas cilvēktiesību aizsardzību, izvērtēt un veicināt labas pārvaldības principa ievērošanu valsts pārvaldē, kā arī atklāt trūkumus tiesību aktos, to piemērošanā un veicināt šo trūkumu novēršanu.

Izvērtējot pārbaudes lietas ietvaros apkopotos faktiskos un juridiskos apstākļus, tiesībsargs secina:

1. Attiecībā uz Iesniedzējas norādīto problēmu, kad viņai gandrīz trīs mēneši kopš VVC pārbaudes akta sastādīšanas bija nepieciešami, lai pieteiktos un nokārtotu valsts valodas prasmes pārbaudījumu, un, no viņas neatkarīgu šķēršļu dēļ, viņai nav bijusi nodrošināta iespēja to izdarīt ātrāk, tiesībsargs, izvērtējot visus apstākļus kopumā, nesaskata labas pārvaldības principa pārkāpumu VISC darbībā.

Saskaņā ar Valsts pārvaldes iekārtas likuma 10. panta piekto daļu valsts pārvalde savā darbībā ievēro labas pārvaldības principu. Tas ietver atklātību pret privātpersonu un sabiedrību, datu aizsardzību, taisnīgu procedūru īstenošanu saprātīgā laikā un citus noteikumus, kuru mērķis ir panākt, lai valsts pārvalde ievērotu privātpersonas tiesības un tiesiskās intereses.

No Izglītības un zinātnes ministrijas sniegtā skaidrojuma (skat. šī atzinuma [4.] sadaļu) izriet, ka VISC ir aktīvi rīkojies un sadarbojusies ar personu, lai personas tiesības tiktu ievērotas. Neskatoties uz to, ka iestādes darbībā bija radušies iepriekš neparedzēti šķēršļi, iestāde nodrošināja Iesniedzējai iespēju nokārtot valsts valodas prasmes pārbaudi likumā noteiktajā termiņā.

2. Jautājumā par Valsts valodas centra darbību, veicot valsts valodas zināšanu pārbaudi, tiesībsargs pievienojas Saeimas Juridiskā biroja redzējumam (skat. šī atzinuma [6.3.], [7.2.]sadaļas) un uzskata, ka, lai rīkotos atbilstoši Izglītības likuma 48. panta septītajā daļā paredzētajam, VVC būtu jāpieņem atbilstoši pamatots administratīvi tiesisks lēmums par fakta konstatāciju administratīvā procesa ietvaros, un tikai pamatojoties uz to var tikt izdarīts ieraksts Pedagogu reģistrā. Šim lēmumam jātiek atbilstoši noformētam administratīvā akta formā un tā adresātam jābūt skaidri saprotamai lēmuma apstrīdēšanas kārtībai. Tiesībsarga ieskatā VVC konstatējums jeb ziņa par faktiem kā pierādīšanas līdzeklis, kas nav noformēta administratīvā akta formā, nesatur attiecīgu amatpersonas argumentāciju par to, kāpēc tiek atzīts, ka valsts valodas lietojums neatbilst izvirzītajām prasībām, un nevar būt par pamatu ieraksta izdarīšanai Pedagogu reģistrā.

Kā jau vēstulē VVC (31.01.2023; Nr.6-1/53) tiesībsargs vērsa uzmanību, tad VVC pārbaudes aktā (Nr.068-2022/081) nav konstatēts, ka iesniedzējas valsts valodas zināšanas neatbilst Ministru kabineta noteiktajam valsts valodas prasmes līmenim. Ir konstatēts tikai tas, ka iesniedzējas valsts valodas lietojums neatbilst augstākā līmeņa 1. pakāpes (C1) apjomam, tādējādi viņa ir pārkāpusi

Valsts valodas likuma 6. panta pirmās daļas prasības. Nekāda sīkāka argumentācija, uz kuru balstīts šāds secinājums, aktā nav sniegta. Te tiesībsarga ieskatā ir būtiski ņemt vērā, ka valsts valodas lietojums un valsts valodas zināšanas ir divas atšķirīgas lietas. Tāpēc VVC secinājumiem attiecībā uz pedagogiem būtu jābūt tālejošākiem nekā tie bijuši līdzšinējā praksē. VVC inspektoriem būtu jāfiksē ne tikai tas, ka valsts valodas lietojums neatbilst, bet arī tas, ka pamats šai problēmai visticamāk ir nepietiekamas valodas zināšanas un ka pedagogam, ja viņš vēlas turpināt savu darbību, ir jāveic pārbaude VISK.

Bez tam Administratīvā procesa likuma 67. panta otrās daļas 9. punkts paredz, ka administratīvais akts satur norādi, kur un kādā termiņā šo administratīvo aktu var apstrīdēt vai pārsūdzēt. Tāpēc VVC pārbaudes aktā būtu jāiekļauj šāda informācija. Tajā būtu vēlama arī norāde par to, ka VVC konstatējuma pārsūdzēšana neaptur tā darbību.

Ja VVC līdzšinējā prakse administratīvo pārkāpumu lietās ir bijusi vienvēidīga un tās izdotie pārbaudes akti līdzīgos gadījumos tiek izdoti tādā formā kā Iesniedzējas konkrētajā lietā, tad tiesībsarga ieskatā minētais VVC gatavotais dokuments un tajā ietvertais lēmums saistībā ar grozījumu Izglītības likumā piemērošanu satur būtiskus trūkumus, ņemot vērā, cik tam ir nopietnas sekas attiecībā uz turpmākiem personas tiesību ierobežojumiem, kuri noteikti ar grozījumiem. Tas ir pretrunā arī vairākiem administratīvo tiesību principiem, kas paredz personas tiesību ievērošanu, tiesiskumu, tiesisko paļāvību, likuma atrunu, samērīgumu un tiesību normu saprātīgu piemērošanu administratīvā procesa ietvaros.

Administratīvā procesa ietvaros kā viena no sarežģītākajām pazīmēm gan administratīvajam aktam, gan iestādes faktiskajai rīcībai ir radītās sekas. Kā izriet gan no šo jēdzienu skaidrojuma likumā, gan tiesu prakses atziņām, konkrētais lēmums vai rīcība par administratīvo aktu ir atzīstams tad, ja tas pats par sevi rada tiešas tiesiskas vai faktiskas sekas.¹² Tiesībsargs pieļauj, ka iepriekš VVC praksē šāda fakta konstatācija varēja tikt interpretēta kā pierādīšanas līdzeklis administratīvā pārkāpuma procesa ietvaros un pati par sevi šādas tiešas sekas neradīja, taču ar Izglītības likuma grozījumu spēkā stāšanās brīdī, kad VVC lēmums tiek darīts zināms izglītības iestādei (tehniski tas var notikt ar vēstules/paziņojuma starpniecību, vai ar ierakstu Pedagogu reģistrā), jāatzīst, ka tas rada tiešas tiesiskas un faktiskas sekas adresātam, jo saskaņā ar likumu "izglītības iestādes vadītājs nodrošina, ka attiecīgais pedagogs tiek atstādināts no amata pienākumu pildīšanas". Izglītības likuma norma ir imperatīva, un prasa noteiktu izglītības iestādes rīcību. Ir likumsakarīgi, ka nelabvēlīgas sekas attiecībā uz darba turpināšanas iespēju pedagogam iestāsies tieši un noteikti.

Arī no Tieslietu ministrijas un Saeimas Juridiskā biroja atbildes vēstulēm izriet, ka Izglītības likuma norma pieņemtajā redakcijā ir imperatīva rakstura un paredz obligātu skolas vadības rīcību, proti, pedagoga atstādināšanu, nevis pieļauj rīcības izvēles brīvību.

Tiesībsargam nav ne mazāko šaubu par to, ka pedagogiem ir jāprot valsts valoda likumā noteiktajā apmērā. Tas ir jo īpaši būtiski, skatoties caur izglītojamo tiesībām uz kvalitatīvu izglītību. Taču rīcībai no skolu vadības un valsts ir jābūt tādai, kas atbilst Izglītības likuma grozījumos paredzētajam un

¹² Skat. Administratīvais process tiesā. Autoru kolektīvs Dr.iur J.Briedes vispārīgā zinātniskā redakcijā. Rīga, Latvijas Vēstnesis, 2008, 171. lpp.

nesamērīgi neierobežo personu tiesības uz darbu. Saskaņā ar pārbaudes lietā noskaidroto attiecībā uz Iesniedzēju tiesībsargs ir guvis pārliecību, ka darba devējs nebija izdevis Iesniedzējai nelabvēlīgu rīkojumu par viņas atstādināšanu, līdz ar ko Izglītības likuma grozījumos paredzētais ierobežojums uz darbu viņai netika piemērots. Iesniedzējai arī izdevās likumā paredzētajā termiņā nokārtot valsts valodas prasmes pārbaudi, līdz ar ko tika novērsta jebkādas šaubas par viņas valsts valodas prasmes atbilstību likuma prasībām.

Vienlaikus tiesībsarga mērķis pārbaudes lietas ietvaros bija gūt pārliecību, ka VVC praksē, piemērojot Izglītības likuma normas netiek nepamatoti ierobežotas personas tiesības uz pieeju tiesību aizsardzības mehānismiem administratīvā procesa ietvaros. Tiesībsargs atzīst, ka VVC līdzšinējā praksē ir konstatējami iepriekšminētie trūkumi, kas iestādei jānovērš.

Tiesībsarga rekomendācija

Tiesībsargs, pamatojoties uz Tiesībsarga likuma 25.panta otro un trešo daļu, pabeidz pārbaudes lietu Nr. 2023-13-15H,27L, ar šādu rekomendāciju Valsts valodas centram:

Veicot valsts valodas pārbaudi pedagogiem saskaņā ar Izglītības likuma 48. panta septītā un astotā daļā noteikto, mainīt iestādes līdzšinējo praksi un turpmāk savā darbībā vadīties arī no Administratīvā procesa likuma normām un pārbaudes gaitā gūtos secinājumus fiksēt administratīvā aktā atbilstoši likuma prasībām vēl pirms ieraksta izdarīšanas Pedagogu reģistrā.

Tiesībsargs lūdz VVC sniegt informāciju par rekomendācijas izpildi līdz š.g. 1. oktobrim.

Ar cieņu
tiesībsargs

Juris Jansons

Šis dokuments ir parakstīts ar drošu elektronisko parakstu un satur laika zīmogu